

KODEKS KARNY WYKONAWCZY

Komentarz do nowelizacji 2016

Krzysztof Dąbkiewicz

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

KODEKS KARNY WYKONAWCZY

Komentarz do nowelizacji 2016

Krzysztof Dąbkiewicz

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 18 maja 2016 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Paterak-Kondek

Łamanie
Fotoedytor

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystługających im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawoLubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-264-9054-5

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Uwagi wstępne	11
Komentarz do artykułów k.k.w. znowelizowanych ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428) ...	31
Art. 43a. [Dozór elektroniczny – wykonywanie, definicje]	31
Art. 43c. [Wykonywanie kary ograniczenia wolności, środków karnych i zabezpieczających]	33
Art. 43e. [Sąd właściwy]	34
Art. 43h. [Warunki rozpoczęcia dozoru elektronicznego] ...	38
Art. 43i. [Żądanie informacji o warunkach technicznych. Odroczenie wykonania kary]	41
Art. 43k. [Postanowienie o rozpoczęciu dozoru elektronicznego]	41
Art. 43la. [Warunki udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego]	43
Art. 43lb. [Stosowanie przepisów o dozorze elektronicznym do innych orzeczeń]	55
Art. 43lc. [Wniosek o udzielenie zezwolenia na dozór elektroniczny]	57
Art. 43ld. [Tryb udzielenia zezwolenia na dozór elektroniczny]	59

Art. 43le.	[Posiedzenie sądu penitencjarnego o udzielenie zezwolenia na dozór elektroniczny]	63
Art. 43lf.	[Ustalenie, czy na przeszkodzie udzieleniu zezwolenia na dozór elektroniczny nie stoją warunki techniczne]	65
Art. 43lg.	[Wysłuchanie przez sąd penitencjarny skazanego lub jego obrońcy, sądowego kuratora zawodowego oraz przedstawiciela skazanego]	67
Art. 43lh.	[Treść postanowienia; zawiadomienie o terminie; odpisy; zawiadomienie o wydaniu postanowienia]	69
Art. 43li.	[Uchylenie z urzędu zezwolenia na dozór elektroniczny]	72
Art. 43lj.	[Zażalenie na postanowienie o udzieleniu skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego]	73
Art. 43lk.	[Zażalenie na postanowienie sądu penitencjarnego o odmowie udzielenia zezwolenia na dozór elektroniczny]	73
Art. 43ll.	[Pozostawienie wniosku bez rozpoznania]	76
Art. 43lm.	[Uchylenie zezwolenia]	77
Art. 43ln.	[Warunkowe przedterminowe zwolnienie w systemie dozoru elektronicznego]	79
Art. 43na.	[Obowiązek pozostawiania skazanego w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie]	85
Art. 43nb.	[Obowiązki określone w kodeksie karnym]	88
Art. 43o.	[Zmiana miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego lub przedziału czasu w ciągu doby]	91
Art. 43p.	[Zezwolenie na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego]	93
Art. 43q.	[Przerwa w wykonywaniu kary w systemie dozoru elektronicznego]	95
Art. 43r.	[Zgoda na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika]	98

Art. 43t.	[Czynności podmiotu dozoru]	100
Art. 43w.	[Usunięcie, wymiana, instalacja lub założenie rejestratora lub nadajnika w sytuacjach szczególnych]	102
Art. 43y.	[Istotne uchybienia podmiotu dozoru]	103
Art. 43za.	[Uznanie kary za wykonaną]	104
Art. 43zaa.	[Uchylenie zezwolenia na odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego]	105
Art. 43zab.	[Fakultatywne uchylenie zezwolenia na dozór elektroniczny]	113
Art. 43zac.	[Orzeczenie, w jakim zakresie karę pozbawienia wolności należy uznać za wykonaną]	114
Art. 43zad.	[Polecenie doprowadzenia skazanego do zakładu karnego]	115
Art. 43zae.	[Niedopuszczalność ponownego zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego]	116
Bibliografia		121
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)		125

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- nowela z dnia 20 lutego 2015 r. – ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396)
- nowela z dnia 11 marca 2016 r. – ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428)

- u.s.d.e. – ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (tekst jedn.: Dz. U. 2010 r. Nr 142, poz. 960 z późn. zm.) – nieobowiązująca

Organy promulgacyjne, orzecznictwo, czasopisma

- Biul. PK – Biuletyn Prawa Karnego
CPKiNP – Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
KZS – Krakowskie Zeszyty Sądowe
OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (do 1994 r.)
OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Wojskowa
OSNPG – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, wyd. Prokuratury Generalnej
OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP – Państwo i Prawo
Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
PWP – Przegląd Więziennictwa Polskiego
WPP – Wojskowy Przegląd Prawniczy

Inne

- LEX – system informacji prawnej Wolters Kluwer
LEX/el. – wydawnictwo elektroniczne LEX
NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
SA – sąd apelacyjny
SN – Sąd Najwyższy

Uwaga: Artykuły powoływane bez oznaczenia są artykułami kodeksu karnego wykonawczego.

Uwagi wstępne

System dozoru elektronicznego w latach 2007–2015

I. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego jest instytucją znaną na świecie i w Europie. Pomysł monitorowania elektronicznego sprawców czynów karalnych po raz pierwszy pojawił się w połowie lat 60. za sprawą publikacji amerykańskiego psychologa R. Schwitzgebela. Koncepcja przedstawiona przez tego autora spowodowała, iż od początku lat 80. nastąpił znaczący rozwój dozoru elektronicznego w praktyce organów wymiaru sprawiedliwości USA. W 1983 r. system monitoringu elektronicznego funkcjonował początkowo w jednym stanie, a w 1987 r. już w 21 stanach Ameryki Północnej. W latach 1987–1994 dozór elektroniczny wprowadzono w Kanadzie, a w latach 1992–2002 w Australii. W państwach europejskich elektroniczny monitoring sprawców przestępstw – początkowo w ramach programów pilotażowych – jako pierwsze (od 1989 r.) zaczęły wdrażać Anglia i Walia. W 1998 r. przyłączyła się do nich Szkocja. Na kontynencie w 1994 r. dozór elektroniczny wprowadzono w Szwecji, a cztery lata później w Belgii, w 1999 r. w Szwajcarii i Holandii, w 2000 r. we Francji i w Niemczech, po kolejnych 2 latach w Portugalii, a w 2007 r. w Estonii (K. Dyl, G. Janicki, *Dozór elektroniczny*, Zeszyty Prawnicze UKSW 2005, nr 5, s. 2; E. Białowąs, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w ramach systemu dozoru elektronicznego a konstytucyjna zasada równości wobec prawa*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2011, nr 1, s. 180; M. Płatek, Sys-

temy penitencjarne państw skandynawskich na tle polityki kryminalnej, karnej i penitencjarnej, Warszawa 2007, s. 430 i n.; T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu w Szwecji i w Wielkiej Brytanii*, PWP 2014, nr 85, s. 93 i n.).

II. W Polsce pierwsza inicjatywa ustawodawcza w zakresie dozoru elektronicznego została podjęta w 2005 r. podczas prac Sejmu RP IV kadencji. Jej rezultatem był projekt poselski z dnia 2 lutego 2005 r. (druk sejmowy nr 3750), w którego uzasadnieniu wskazano, iż wprowadzenie do katalogu systemów wykonywania kary pozbawienia wolności całkowicie nowego systemu wykonywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności znajduje swoje uzasadnienie w praktyce penitencjarnej krajów Unii Europejskiej, w szczególności Szwecji, Wielkiej Brytanii i Francji. Doświadczenia tych krajów wskazują, że wykonywanie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, – a zatem z wyłączeniem jej zupełnie izolacyjnego charakteru jak w przypadku kary pozbawienia wolności odbywanej w zakładzie karnym – jest najbardziej dolegliwym dla przestępcy sposobem ograniczenia wolności. Stosowanie systemu dozoru elektronicznego wobec sprawców drobnych przestępstw zamiast izolacyjnej kary pozbawienia wolności prowadzi też w oczywisty sposób do zmniejszenia populacji osadzonych w zakładach karnych. W tym kontekście wskazano, że proponowane zmiany mogą stanowić remedium na największe zagrożenie dla poszanowania podstawowych praw i wolności osadzonych, jakim jest przeludnienie zakładów karnych. W sytuacji permanentnego pogarszania się warunków bytowych skazanych uniemożliwione jest prowadzenie działalności resocjalizacyjnej przez Służbę Więzienną, która cały swój wysiłek koncentruje na zapewnieniu spokoju i bezpieczeństwa osadzonych oraz personelu. Motywując zasadność projektu poselskiego, odwoływano się również do reguł wynikających ze standardów międzynarodowych, w tym rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 r. Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (zasady tokijskie) oraz zalecenia zawarte w rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy R (99)22 w sprawie przepelnienia więzień i szybkiego wzrostu populacji więźniów kładły

nacisk na stosowanie dozoru elektronicznego jako jeden ze sposobów zmniejszenia liczby osadzonych w zakładach karnych.

Powyższy projekt poselski spotkał się z krytyczną oceną Krajowej Rady Sądownictwa, która w przedłożonej opinii wskazała, że wprowadzenie możliwości odbywania kary pozbawienia wolności w formie dozoru elektronicznego nie jest celowe. Wśród uzasadniających to stanowisko argumentów dominowały te, w których podkreślano, iż wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie monitoringu elektronicznego mogłoby rodzić przekonanie społeczne o bezkarności sprawców czynów karalnych, co w efekcie powodowałoby, że nie zostałyby spełnione dyrektywy wymiaru kary w zakresie prewencji ogólnej. Podnoszono, że krótkoterminowe kary pozbawienia wolności w warunkach izolacji więziennej mogą stanowić skuteczną formę oddziaływania na sprawców przestępstw, głównie takich, którzy wcześniej nie przebywali w zakładzie karnym, zwłaszcza młodocianych. Zarzucano również to, że wprowadzenie projektowanych zmian w znacznym stopniu zwiększyłoby obciążenie sądów penitencjarnych. Wśród generalnie krytycznych uwag – co do słuszności których można było mieć istotne zastrzeżenia – wskazano trafnie, że instytucja dozoru elektronicznego mogłaby mieć ważne znaczenie przy udzielaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, gdyż umożliwiałaby skuteczniejsze monitorowanie osób zwalnianych z więzienia (Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 17 marca 2005 r. w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 3750, www.sejm.gov.pl).

Odmienne stanowisko w odniesieniu do projektu poselskiego zajęła Rada Ministrów, która wprawdzie zauważyła, iż wkomponowanie systemu dozoru elektronicznego do treści kary pozbawienia wolności może być rozwiązaniem dyskusyjnym, ale może też odegrać pozytywną rolę czynnika ograniczającego przeludnienie więzień i eliminującego długotrwałe oczekiwanie dużej liczby skazanych na rozpoczęcie wykonywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności oraz rozwiązania przyczyniającego się do podniesienia standardów wykonywania izola-

cyjnej kary pozbawienia wolności wobec sprawców przestępstw ciężkich i średnich. W ocenie Rady Ministrów kwestią wymagającą rozważenia było natomiast usytuowanie dozoru elektronicznego w modelu środków reakcji prawnokarnej. W efekcie Rada Ministrów opowiedziała się za skierowaniem projektu do dalszych prac parlamentarnych (Stanowisko Rady Ministrów dotyczące poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 3750).

III. Prace legislacyjne kontynuowano następnie w czasie V kadencji Sejmu RP. W dniu 7 grudnia 2006 r. został złożony rządowy projekt ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego wraz z projektami podstawowych aktów wykonawczych (druk sejmowy nr 1237). Z kolei w dniu 24 stycznia 2007 r. został złożony projekt poselski ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny (Sejm V kadencji, druk sejmowy nr 1352). W toku dalszych prac oba projekty zawarte w drukach nr 1237 i 1352 były rozpatrywane wspólnie. Ostatecznie Sejm na posiedzeniu w dniu 7 września 2007 r. uchwalił ustawę o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, która została podpisana przez Prezydenta RP w dniu 9 października 2007 r. i opublikowana w Dzienniku Ustaw (tekst pierwotny: Dz. U. Nr 191, poz. 1366; tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960). Stosownie do art. 89 tej ustawy miała ona wejść w życie z dniem 1 lipca 2008 r. (z wyjątkiem sześciu enumeratywnie wskazanych przepisów, które miały wejść w życie z dniem ogłoszenia) oraz obowiązywać do dnia 30 czerwca 2013 r. Uzasadniając zasadność uchwalenia ustawy, wskazano, że wychodzi ona naprzeciw potrzebie zmniejszenia populacji osadzonych w zakładach karnych przez wprowadzenie alternatywnego do izolacji więziennej systemu wykonywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności. Jednocześnie też pozwala na stosowanie wyważonej represji karnej wobec sprawców tzw. drobnych przestępstw, którzy dotąd w powszechnym przekonaniu pozostawali bezkarni. Dozór elektroniczny jest bowiem dostatecznie dolegliwy, aby zadośćuczynić postulatowi sprawiedliwej odpłaty, a przy tym nie zdejmuje ze

skazanego obowiązku samokontroli, co dobrze służy wdrożeniu go do przestrzegania porządku prawnego. Jednocześnie pozostawanie przez skazanego poza zakładem karnym pod kontrolą elektroniczną nie niesie ze sobą tych negatywnych skutków społecznych, które towarzyszą nawet krótkiej izolacji więziennej, takich jak np. wzajemna demoralizacja skazanych, osłabienie więzi z rodziną, degradacja ekonomiczna, przerwa w nauce itp. (uzasadnienie ustawy, Sejm V kadencji, druk sejmowy nr 1237).

Pierwotna data wejścia w życie ustawy o dozorcze elektronicznym została następnie zmieniona w drodze ustawy z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. Nr 113, poz. 719). Na podstawie art. 1 pkt 27 tej ustawy nadano nowe brzmienie art. 89 ustawy o dozorcze elektronicznym, określając, że wejście w życie przepisów tego aktu normatywnego nastąpi z dniem 1 września 2009 r. i będzie on obowiązywał do dnia 31 sierpnia 2014 r. Uzasadniając zmiany, wskazano, że wprowadzenie w życie systemu dozoru elektronicznego wymaga przeprowadzenia niezbędnych procedur przetargowych, wyboru podmiotu dozoruującego oraz przygotowania infrastruktury technicznej niezbędnej do kontroli obowiązków nałożonych na skazanego w czasie odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym. Niewykonanie powyższych czynności do czasu pierwotnej daty określającej wejście w życie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego wymusił zatem przedłużenie *vacatio legis* tej ustawy (Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, Sejm VI kadencji, druk sejmowy nr 358). Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego była następnie kilkakrotnie nowelizowana. Po raz pierwszy zmiany dokonano w drodze ustawy z dnia 21 maja 2010 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. Nr 101, poz. 647), która znacząco rozszerzyła zakres zastosowania, umożliwiając objęcie dozorem elektronicznym skazanych, w stosunku do których orzeczono-

no kary już nie do 6 miesięcy pozbawienia wolności, lecz kary nieprzekraczającej roku. Następne zmiany zostały wprowadzone ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 217, poz. 1280), która wprowadziła możliwość stosowania monitoringu elektronicznego względem skazanych, wobec których orzeczono obowiązek przebywania w miejscu stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej. Kolejne zmiany wynikały z ustawy z dnia 25 maja 2012 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. poz. 692). Powyższy akt prawny wprowadził możliwość stosowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia w stosunku do skazanych odbywających karę w systemie dozoru elektronicznego. Uzasadniając powyższe zmiany, wskazano, że rozwiązanie to spełnia konstytucyjną zasadę równości wobec prawa. W dotychczasowym stanie prawnym uprawnienie do ubiegania się o warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności – rozumiane jako swoista gratyfikacja dla skazanego – przysługiwało jedynie skazanym odbywającym karę pozbawienia wolności w warunkach izolacji więziennej. Możliwości takiej nie przewidywano dla skazanych, którzy odbywają karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, choć istnieją zasadnicze powody, aby uznać, iż umożliwienie jej stosowania wobec skazanego odbywającego karę w systemie dozoru elektronicznego powinno być dopuszczalne w tych wypadkach, gdy przebieg odbywanej przez skazanego kary, jego zachowanie i postawa uzasadniają pogląd, iż pomimo jej zastosowania skazany będzie przestrzegał porządku prawnego i nie popełni ponownie przestępstwa (Sejm VII kadencji, druk sejmowy nr 179). Ponadto ustawa z dnia 25 maja 2012 r. przyznała sądowym kuratorom zawodowym uprawnienia do dokonywania zmian w tzw. harmonogramie odbywania kary i składania wniosków o uchylenie zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego wobec skazanych, którzy naruszyli warunki dozoru. Ustawa ta określiła również nowe brzmienie przesłanek kwalifikujących skazanych do odbywania kary w tym systemie, rozróżniając skazanych, którzy nie rozpoczęli wykonywania kary w zakładzie karnym, i takich, którzy już znajdują się w izolacji penitencjarnej. Istotną zmianą było

także przyznanie skazanym odbywającym karę w systemie dozoru elektronicznego prawa do świadczeń z pomocy społecznej określonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.). Kolejna niewielka zmiana dokonana została w drodze ustawy z dnia 22 lutego 2013 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 509). Uchylono wówczas art. 5a u.s.d.e. Wreszcie istotnej nowelizacji dokonano ustawą z dnia 12 lipca 2013 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. poz. 915). Jak już zaznaczono, przepisy ustawy miały charakter epizodyczny, z mocą obowiązywania do dnia 31 sierpnia 2014 r. Uchylając przepis art. 89 ust. 2 u.s.d.e., na stałe włączono system dozoru elektronicznego do polskiego porządku prawnego z dniem 27 sierpnia 2013 r. Uzasadniając powyższe rozwiązanie, wskazano, że po blisko czterech latach stosowania ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego można stwierdzić, że system dozoru elektronicznego sprawdził się w praktyce. Niewielka liczba naruszeń oznacza, że skazani cenią sobie możliwość odbywania kary w sposób, który umożliwia im zachowanie więzi z rodziną i wykonywanie pracy zawodowej, toteż samodzielnie kontrolują swoje zachowania, dostosowując się do wymogów systemu. System dozoru elektronicznego pozwala w wysokim stopniu zindywidualizować harmonogram wykonywania kary i obowiązki nakładane na skazanego. Oznacza to, że przy wykonywaniu kar w tym systemie nie dochodzi do negatywnych skutków psychologicznych i społecznych wynikających z długotrwałej izolacji więźniów, osłabienia więzi społecznych oraz zjawiska tzw. prizonizacji, czyli uzależniania się osób odbywających karę pozbawienia wolności od systemu penitencjarnego przejmującego za skazanego odpowiedzialność za zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych. Drugim istotnym argumentem przemawiającym za pozytywną oceną systemu dozoru elektronicznego są znaczne korzyści finansowe dla Skarbu Państwa. Koszty odbywania kary pozbawienia wolności w tym systemie są o wiele niższe od kosztów pobytu skazanego w więzieniu, co sprawia, że polski system jest jednym z najtańszych w Europie. Także redukcja populacji więziennej przekłada się na korzyści finansowe dla budżetu

państwa (Sejm VII kadencji, uzasadnienie projektu ustawy, druk sejmowy nr 1173 orka.sejm.gov.pl).

IV. W poszczególnych systemach prawnych dozór elektroniczny jest wykorzystywany w procesie karnym, pełniąc funkcję środka zapobiegawczego, którego celem jest zabezpieczenie procesu przed bezprawną ingerencją ze strony podejrzanego lub oskarżonego [J. Jasiński, *Areszt domowy* (w:) S. Waltoś (red.), *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, Kraków 1993; S. Waltoś, *Wizja procesu karnego w XXI wieku* (w:) P. Kruszyński (red.), *Postępowanie karne w XXI wieku*, Warszawa 2002; H. Mazur, *Dozór elektroniczny w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2009, nr 7–8], albo systemu wykonywania orzeczonej kary pozbawienia wolności. Ustawodawca, wprowadzając do polskiego porządku prawnego ustawę o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, przyjął rozwiązanie, zgodnie z którym dozór elektroniczny stanowił jeden z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności polegający na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu aparatury monitorującej, czyli urządzeń elektronicznych oraz instalacji i systemów, które zawierają służące tej kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne, zwane środkami technicznymi (art. 2 ust. 1 u.s.d.e.). Instytucja ta znajdowała zastosowanie dopiero na etapie wykonywania kary pozbawienia wolności jako alternatywa dla zakładu karnego, przy czym chodziło tu o krótkoterminową karę pozbawienia wolności. Skazanemu można było bowiem udzielić zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego tylko wtedy, gdy orzeczona wobec niego kara pozbawienia wolności nie przekraczała roku i nie zachodziły warunki przewidziane w art. 64 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.) – art. 6 ust. 1 pkt 1 u.s.d.e. Istota dozoru elektronicznego polegała na tym, że skazany odbywający karę pozbawienia wolności poza zakładem karnym miał obowiązek pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie, jak również obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach lub zakaz zbliżania się do określonej osoby (art. 2 ust. 2 u.s.d.e.). Ustawodaw-

ca przewidywał możliwość rezygnacji w całości (art. 6 ust. 2 u.s.d.e.) lub w części (art. 6 ust. 3 u.s.d.e.) z wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym.

V. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego stało się możliwe od dnia 1 września 2009 r. Wdrażanie tego systemu odbywało się etapami. W okresie od 1 września 2009 r. do końca maja 2010 r. funkcjonowanie systemu dozoru elektronicznego ograniczało się do terenu warszawskiej apelacji sądowej. W tym czasie w systemie dozoru elektronicznego wykonano 63 kary przy pojemności systemu do 500 skazanych (*Wdrażanie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego oraz realizacja zadań przez sądowych kuratorów zawodowych w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie. Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli z dnia 17 lipca 2014 r.*, s. 17, www.nik.gov.pl). Od 1 czerwca 2010 r. do systemu elektronicznego dołączyły apelacje: białostocka, lubelska i krakowska. Z dniem 1 stycznia 2011 r. dołączyły apelacje: poznańska, gdańska, rzeszowska oraz obszar właściwości Sądu Okręgowego w Łodzi i Płocku, a od 1 stycznia 2012 r. system dozoru elektronicznego objął całą Polskę i mogło w nim odbywać karę jednocześnie do 7500 skazanych (A. Pietryka, K. Wiśniewska, *Dozór elektroniczny – stan obecny i wyzwania przyszłości*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, s. 2, programy.hfhr.pl; *Wdrażanie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego...*, s. 17). Jakkolwiek, jak wynika z raportu NIK, nigdy nie zbliżono się do zapełnienia systemu dozoru elektronicznego, najwyższy wskaźnik jego wykorzystania osiągnięto w maju 2013 r. – 71,9% pojemności systemu, tj. 5391 skazanych. Według stanu na 31 grudnia 2012 r. karę w systemie dozoru elektronicznego odbywało 4782 skazanych, system był zapełniony w 63,8%, 30 czerwca 2013 r. karę odbywało 5340 skazanych – system był wykorzystywany w 71,2%. W dniu 31 października 2013 r. karę odbywało 5064 skazanych, co stanowiło 67,5% wykorzystania systemu, podczas gdy na koniec listopada 2013 r. zapełnienie systemu dozoru elektronicznego wyniosło 64,7% – 4851 skazanych. Powodem tego spadku było wejście w życie w dniu 9 listopada 2013 r. przepisów, według których m.in. przestępstwo z art. 178a § 2 k.k. uznane zostało za wykroczenie. Z tej przyczyny od dnia 9 listo-

pada do dnia 29 listopada 2013 r. 323 osobom sąd uchylił postanowienia o zezwoleniu na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (*Wdrażanie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego...*, s. 17–18). Zgodnie z danymi zawartymi w raporcie NIK od początku funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego do końca marca 2014 r. z zakładów karnych do tego systemu „zwolnionych” zostało 14 979 skazanych, co miało wpływ na redukcję liczby osadzonych w jednostkach penitencjarnych i zwiększenie dostępności miejsc dla osób skazanych za poważniejsze przestępstwa. Na koniec lutego 2012 r. potencjalnych „kandydatów” do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego było 42 494, z czego 13 104 przebywało w zakładach karnych i aresztach śledczych. W dniu 30 września 2013 r. dane te wynosiły odpowiednio 42 267 i 11 143, w dniu 30 listopada 2013 r. – 39 164 i 9432, a w dniu 31 marca 2014 r. – 39 341 i 9985. Liczba potencjalnych „kandydatów” do odbywania kary w tym systemie przebywających w aresztach i zakładach karnych generalnie spadała (*Wdrażanie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego...*, s. 19).

Według kalkulacji NIK na podstawie danych Centralnego Zarządu Służby Więziennej w niespełna czteroletnim okresie funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego średniomiesięczne wydatki na skazanego w zakładach karnych ukształtowały się na poziomie 2482 zł, natomiast szacunkowy miesięczny koszt skazanego w systemie dozoru elektronicznego wyniósł ok. 688 zł (przy uwzględnieniu wyłącznie kosztów eksploatacji systemu) oraz 1270 zł (przy uwzględnieniu kosztów budowy, wdrożenia i eksploatacji systemu) (*Wdrażanie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego...*, s. 10).

Dokonując ogólnej oceny, NIK pozytywnie zaopiniowała wprowadzenie do polskiego systemu prawnego systemu dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego sposobu wykonania kary pozbawienia wolności. Jak podniesiono w informacji NIK na temat przeprowadzonej kontroli, wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego zapewnia wyższy stopień dolegliwości i kontroli niż dotychczas stosowane środki probacyjne, a zarazem niższy stopień

negatywnych konsekwencji wykonania kary niż w przypadku izolacji skazanych. Przy wykonywaniu kar w tym systemie nie dochodzi do negatywnych skutków psychologicznych i społecznych wynikających z długotrwałej izolacji więźniów, osłabienia więzi społecznych oraz zjawiska tzw. prizonizacji, czyli uzależniania się osadzonego od systemu penitencjarnego przejmującego za skazanego odpowiedzialność za zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych. Przez stworzenie warunków do odbywania kary poza zakładami karnymi system pozwala równocześnie ograniczyć ryzyko deprawacji sprawców mniej społecznie szkodliwych przestępstw. Podkreślono przy tym, że wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego jest prawie dwukrotnie tańsze niż wykonywanie kar izolacyjnych w zakładach (*Wdrażanie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego...*, s. 7).

W raporcie NIK wprowadzie pozytywnie oceniono wprowadzenie systemu dozoru elektronicznego, jednakże wskazano, iż pomimo przeświadczenia, że kara pozbawienia wolności wykonywana w tym systemie jest skuteczniejsza z punktu widzenia readaptacji społecznej skazanych niż kara wykonywana w sposób tradycyjny, Ministerstwo Sprawiedliwości nie podjęło nawet próby oceny poziomu tej readaptacji. Do zakończenia kontroli nieznaną była nawet liczba skazanych powracających na drogę przestępstwa po uprzednim odbyciu kary w systemie dozoru elektronicznego. Nie określono też metodologii pozwalającej na określenie efektywności wykonywania kary w tym systemie (*Wdrażanie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego...*, s. 9).

Należy jednak zauważyć, że wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie zawsze spotykało się z pozytywną oceną przedstawicieli doktryny prawa (A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania przepisów ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego – założenia i ich realizacja*, PWP 2012, nr 74–75, s. 165 i n.; M. Rusinek, *Krytycznie o przyjętym kształcie dozoru elektronicznego*, PWP 2008, nr 60, s. 51 in.; G. Wiciński, *Przerwa w karze pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego*, PWP 2010, nr 67–68, s. 29 i n.). Już po uchwaleniu ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia

wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, a jeszcze przed jej wejściem w życie, zgłaszano szereg uwag krytycznych, M. Rusinek wskazywał, iż ze względu na liczne mankamenty i niedociągnięcia tego aktu prawnego konieczna jest jego gruntowna nowelizacja. Wprawdzie stwierdzał, iż jakkolwiek decyzja ustawodawcy o wprowadzeniu tego nowoczesnego środka do polskiego prawa karnego zasługuje na aprobatę, to przyjęta koncepcja legislacyjna nie wytrzymuje krytyki. Niezbędna się staje wnikliwa i kompleksowa analiza wszystkich kwestii, począwszy od podstawowych założeń nowego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności, przez szczegółowe rozwiązania tworzące regulację, aż po redakcyjną stronę poszczególnych przepisów (M. Rusinek, *Krytycznie o przyjętym...*, s. 64). W dwa lata od chwili wejścia w życie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego A. Dziubińska wprost stwierdzała, że ustawa w obowiązującym kształcie nie ma szans realizacji założeń ustawowych w zakresie redukcji populacji osadzonych i zmniejszenia kosztów wykonywania kar izolacyjnych. Ustawodawca powinien zatem rozważyć możliwość objęcia taką formą wykonywania kary pozbawienia wolności skazanych do 2 lat pozbawienia wolności lub odbywających karę pozbawienia wolności do 3 lat. Ponadto autorka ta stwierdzała, że ważnym aspektem przy wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego jest również zagadnienie realizacji celów prewencyjnych. W zakresie prewencji ogólnej, tj. kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa i akceptacji społecznej, opierając się na własnych spostrzeżeniach, autorka stwierdzała, że z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, iż akceptację odbycia kary pozbawienia wolności w tym systemie wyrażają głównie skazani, natomiast brak jest szerokiego poparcia społecznego (A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania...*, s. 193–194). Zdaniem autorki orzekanie o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego na podstawie różnych zasad (od dnia 1 września 2009 r. do dnia 24 czerwca 2010 r. i po wejściu w życie w dniu 25 czerwca 2010 r. znowelizowanych przepisów), etapowe wdrażanie ustawy oraz uzależnienie udzielenia zezwolenia na odbycie kary w tym systemie od warunków technicznych to najważniejsze błędy i niepra-

widłości ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (A. Dziubińska, *System Dozoru Elektronicznego w świetle przepisów prawa, danych statystycznych oraz raportu Najwyższej Izby Kontroli*, PWP 2015, nr 87, s. 77).

System dozoru elektronicznego od 1 lipca 2015 r.

VI. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396) wprowadziła istotne modyfikacje w zakresie stosowania instytucji dozoru elektronicznego. Przede wszystkim nowela dokonała transpozycji regulacji znajdujących się dotychczas w ustawie o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego do kodeksu karnego wykonawczego, które stały się jego integralną częścią. Jednocześnie należy dostrzec – co podkreślano w doktrynie – że chociaż system dozoru elektronicznego uregulowany był w odrębnej, epizodycznej, ustawie, w istocie pozostawał immanentną częścią prawa karnego wykonawczego ze wszystkimi tego konsekwencjami zarówno w zakresie spójności systemowej, jak i zgodności z zasadami właściwymi dla tej gałęzi prawa (G. Wiciński, *Przerwa w karze pozbawienia...*, s. 30). Również w orzecznictwie podnoszono, że kwestie związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego zostały wprawdzie ujęte w odrębnej ustawie, ale – niezależnie od przyjętej techniki legislacyjnej – ich materia stanowi część uregulowań dotyczących prawa karnego wykonawczego, a zatem nie może być interpretowana w oderwaniu od zasadniczych reguł zawartych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.) (postanowienie SA w Katowicach z dnia 10 listopada 2009 r., II AKO 219/09, LEX nr 553869). Ponadto, włączając dotychczasowe regulacje normatywne do kodeksu karnego wykonawczego, nowela lutowa z dnia 20 lutego 2015 r. wprowadziła – jak wskazano w uzasadnieniu projektu – niezbędne zmiany dostosowawcze wynikające z charakteru kodyfikacji karnych, z potrzeby unowocześnienia i doprecyzowania niektórych przepisów oraz przede wszystkim z koncepcji przyjętej

w projektowanych przepisach wprowadzających zmiany w kodeksie karnym w zakresie orzekania kar i środków kontrolnych w systemie dozoru elektronicznego (Sejm VII kadencji, druk sejmowy nr 2024). Nowela z dnia 20 lutego 2015 r. dokonała zasadniczej przebudowy kary ograniczenia wolności. Do jej zakresu przesunięto pozbawienie wolności w trybie dozoru elektronicznego. W efekcie dozór elektroniczny wykorzystywany jako forma wykonywania kary pozbawienia wolności znalazł zastosowanie w przypadku orzekania kary ograniczenia wolności oraz niektórych środków karnych i zabezpieczających. W efekcie powyższych zmian dozór elektroniczny przestał być metodą wykonywania kary pozbawienia wolności, stając się elementem, który zwiększał dolegliwość kary ograniczenia wolności. W myśl nieobowiązującego już art. 34 § 1a pkt 2 k.k. kara ograniczenia wolności mogła polegać m.in. na obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego; obowiązek ten mógł stanowić wyłączną treść orzeczonej przez sąd w postępowaniu jurysdykcyjnym kary ograniczenia wolności, względnie mógł stanowić jeden z elementów kształtujących treść tej kary. Wynikało to jednoznacznie z unormowania zawartego w art. 34 § 1b k.k., zgodnie z którym obowiązki, o których mowa w art. 34 § 1a k.k., orzeka się łącznie lub osobno. Konsekwencja tego ostatniego unormowania była dość oczywista. Kara ograniczenia wolności mogła być komponowana eklektycznie i w ten sposób uzyskać złożony charakter. Dopuszczalne zatem było orzeczenie kary ograniczenia wolności i skomponowanie treści kary np. przez orzeczenie jednego lub więcej obowiązków, o których mowa w art. 34 § 1a k.k. Kara ta mogła być tym samym z jednej strony bardzo łagodna, z drugiej – bardzo dolegliwa. Sąd w zależności od konkretnego przypadku, komponując treść kary, mógł bowiem stopniować jej dolegliwość, mając na uwadze przede wszystkim względy indywidualne związane z czynem i osobą sprawcy. Jednocześnie dozór elektroniczny miał być sposobem kontroli prawidłowości wykonywania określonych środków karnych (zakazu zbliżania się do określonych osób oraz zakazu wstępu na imprezę masową orzeczonego za czyn popełniony w związku z masową imprezą sportową) bądź zabezpieczających.

System dozoru elektronicznego w następstwie zmian wprowadzonych nowelą z dnia 20 lutego 2015 r. stracił zatem swój dotychczasowy charakter normatywny. Przestał być jednym z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, stając się treścią rodzajowo odmiennej kary, jaką jest kara ograniczenia wolności. Niemniej odejście od modelu dozoru elektronicznego jako systemu wykonania kary pozbawienia wolności i uchylenie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego miało charakter stopniowy. Zgodnie z art. 14 ust. 1 noweli z dnia 20 lutego 2015 r. w stosunku do skazanych, wobec których przed dniem wejścia w życie tej noweli orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności i którzy spełniają warunki określone w ustawie o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, stosowano przepisy dotychczasowe. W stosunku do skazanych, o których mowa w art. 14 ust. 1 noweli z dnia 20 lutego 2015 r., wobec których orzeczono wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, oraz w stosunku do skazanych, którzy w dniu wejścia w życie noweli z dnia 20 lutego 2015 r. odbywają karę pozbawienia wolności poza zakładem karnym w tym systemie, sąd, na wniosek skazanego, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione, mógł zamienić pozostałą do odbycia karę pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwom dniom kary ograniczenia wolności.

System dozoru elektronicznego od 15 kwietnia 2016 r.

VII. Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428) w istocie oznacza powrót do rozwiązań obowiązujących przed dniem 1 lipca 2015 r., a zatem powrót do modelu stosowania dozoru elektronicznego w związku z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, z jednoczesną rezygnacją z dozoru elektronicznego jako jednego z czterech

obowiązków składających się na treść kary ograniczenia wolności. W uzasadnieniu projektu noweli z dnia 11 marca 2016 r. wskazano, że jej celem jest wykorzystanie coraz większych możliwości w perspektywie kształtowania polityki karnej, jakie daje system dozoru elektronicznego. Dozór elektroniczny, stanowiąc system umożliwiający zdalne kontrolowanie miejsca pobytu osoby (w formie stacjonarnej, mobilnej lub zbliżeniowej), jest narzędziem elastycznym, tj. pozwala na objęcie skazanego kontrolą w różnej formie i z różnym stopniem dolegliwości. Rozwój systemu dozoru elektronicznego, zarówno w zakresie pojemności systemu, jak i jego poziomu organizacyjno-technicznego, umożliwia w opinii projektodawcy szersze wykorzystanie tego systemu na gruncie prawa karnego, w szczególności przez wykorzystanie go na etapie wykonywania kary pozbawienia wolności. Jednocześnie doświadczenia płynące z funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego po dniu 1 lipca 2015 r., jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności, wskazują na diametralny spadek liczby osób objętych tym systemem. Reforma wprowadzona nowelą z dnia 20 lutego 2015 r. przeniosła uprawnienia do sięgania po system dozoru elektronicznego z sądów penitencjarnych na sądy orzekające w sprawie, tj. decyzja o stosowaniu systemu dozoru elektronicznego została przeniesiona z etapu wykonywania kary na moment orzekania o karze. Zmiana ta okazała się w praktyce wysoce nieefektywna i przyniosła drastyczny spadek orzeczeń o wykonywaniu kary w tym systemie. Z tego względu dalsze stosowanie systemu dozoru elektronicznego na potrzeby wykonywania kary ograniczenia wolności mogło doprowadzić do zmarginalizowania tej instytucji w sferze polityki karnej. Z uwagi na fakt, że wykonywanie dwóch różnych rodzajowo kar nie może następować w tej samej formie, projektodawca zaproponował przywrócenie stosowania systemu dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności (Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 218).

Do projektowanych zmian pozytywnie odniósł się Prokurator Generalny oraz Krajowa Rada Sądownictwa, która zwróciła uwagę, że wobec pozytywnych doświadczeń w stosowaniu poprzednio obowią-

zującej ustawy należy rozważyć rozszerzenie możliwości stosowania dozoru elektronicznego na większą grupę skazanych, tj. sprawców, w stosunku do których orzeczono karę nieprzekraczającą 2 lat pozbawienia wolności. Słusznie jednak zauważył Sąd Najwyższy w swojej opinii, że wprowadzie faktyczny spadek stosowania dozoru elektronicznego po 1 lipca 2015 r. może niepokoić, w szczególności jeżeli zważyć na dotychczasową bardzo wysoką efektywność dozoru elektronicznego, jednakże nie ustalono czynników, które są główną przyczyną odnotowanych spadków. Co oczywiste, te zasadniczo wynikają ze zmiany kodeksu karnego dokonanej nowelą z dnia 20 lutego 2015 r. Jednakże założenie, że bezpośrednią przyczyną jest przyporządkowanie dozoru elektronicznego do kary ograniczenia wolności, wydaje się zbyt dużym uproszczeniem i spłyceniem problemu. Zgodzić się należy z zapatrywaniem wyrażonymi w stanowisku Sądu Najwyższego, że przed wprowadzeniem zmian zasadne byłoby dokonanie analizy, czy wpływ na spadek stosowania dozoru elektronicznego nie wynika ze zmiany struktury orzekanych kar przez sądy powszechne. W szczególności zbadania wymaga stosunek orzekanych kar pozbawienia i ograniczenia wolności w przypadku przestępstw, do których zastosowanie miały nowe regulacje kodeksu karnego, do przestępstw, do których stosuje się przepisy kodeksu karnego w brzmieniu sprzed 1 lipca 2015 r. Innymi słowy, należy określić, czy sądy faktycznie nie stosują kary ograniczenia wolności, trwając przy karze pozbawienia wolności. Zasadne byłoby również ustalenie liczby postępowań karnych wszczętych po dniu 1 lipca 2015 r., w tym liczby wniesionych do sądów aktów oskarżenia, które doprowadziły do prawomocnych rozstrzygnięć, i odniesienie tych danych do lat poprzednich. Ponadto oszacowania wymaga liczba postępowań zakończonych w trybie konsensualnym, w szczególności na podstawie art. 59a k.k., który wyklucza orzeczenie jakiegokolwiek kary, a tym samym zastosowanie dozoru elektronicznego. Innymi słowy, wszelkie zmiany wymagałyby rzetelnego sprawdzenia, czy z jednej strony spadek stosowania dozoru elektronicznego nie jest naturalną konsekwencją reformy w zakresie systemu kar, a z drugiej czy nie ma on charakteru przejściowego z uwagi na zmianę liczby wnoszonych do sądów aktów oskarżenia, jak również czy nie wynika on z trudności ze stosowaniem tempo-

ralnego przepisu art. 14 ust. 1 noweli z dnia 20 lutego 2015 r. Część sądów nie stosuje bowiem wskazanej regulacji do osób, którym po dniu 30 czerwca 2015 r. prawomocnie zarządzono wykonanie kary orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

System dozoru elektronicznego w standardach europejskich

VIII. Problematyce dozoru elektronicznego Rada Europy poświęciła uwagę po raz pierwszy w załączniku do rekomendacji Rec (2000)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o usprawnieniu implementacji europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, w którym wymieniono wśród środków wolnościowych m.in. monitoring elektroniczny. Kolejnym dokumentem była rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie europejskich reguł probacyjnych, w której wskazano, że dozór elektroniczny może stanowić instrument nadzoru sprawowanego przez organy probacyjne. Następnym dokumentem jest rekomendacja CM/Rec (2014)4 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich z lutego 2014 r. w sprawie dozoru elektronicznego. Termin „dozór elektroniczny” (*electronic monitoring*) w rekomendacji z 2014 r. odnosi się do różnych form elektronicznego monitorowania miejsca pobytu, poruszania się i specyficznego zachowania osób w ramach wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Może on być stosowany jako środek zapobiegawczy, jeden z obowiązków nakładanych na czas próby w ramach warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, samodzielna sankcja wolnościowa, wolnościowy środek karny łączony z innymi interwencjami probacyjnymi, obowiązek nakładany w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności, środek poprzedzający warunkowe przedterminowe zwolnienie z zakładu karnego, środek kontroli niektórych sprawców po odbyciu całości wymierzonej kary pozbawienia wolności, środek ochrony niektórych ofiar przed sprawcami przestępstw lub środek kontroli poruszania się skazanych wewnątrz zakładów karnych (B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny w Polsce – uwagi w świetle rekomendacji Rady Europy*, PWP 2015,

nr 86, s. 12–13). „Rekomendacja w sprawie dozoru elektronicznego nie zawiera zaleceń dotyczących tego, w jakim charakterze i na jakim etapie (etapach) postępowania karnego powinien on być stosowany. Zawiera ona natomiast obszerny katalog podstawowych zasad, które powinny być uwzględniane przez ustawodawcę, praktyków wymiaru sprawiedliwości i inne podmioty przy tworzeniu prawa oraz stosowaniu i wykonywaniu dozoru elektronicznego w ramach wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych” (B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny...*, s. 13). Zasady te dotyczą m.in. wymogu prawnego uregulowania jego stosowania, rodzaju, czasu trwania i formy jego wykonywania, zapewnienia kontroli niezależnych organów sądowniczych nad decyzjami o stosowaniu lub odwołaniu dozoru elektronicznego podjętymi przez organy administracyjne, uwzględnienia praw i interesów rodziny i osób trzecich w miejscu, w którym dozorowany sprawca ma obowiązek pozostawać (B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny...*, s. 14).

Komentarz do artykułów k.k.w. znowelizowanych ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 428)

Art. 43a. [Dozór elektroniczny – wykonywanie, definicje]

§ 1. Kary, środki karne i środki zabezpieczające, których wykonanie łączy się z zastosowaniem dozoru elektronicznego, wykonuje się według przepisów niniejszego rozdziału.

§ 2. Ilekroć w przepisach niniejszego rozdziału mowa jest o:

- 1) karze – przepisy te stosuje się również do środków karnych i zabezpieczających,
- 2) skazanym – przepisy te stosuje się również do sprawcy, wobec którego orzeczono środek zabezpieczający połączony z dozorem elektronicznym

– z wyłączeniem przepisów dotyczących wyłącznie dozoru stacjonarnego.

Definicje – zmiana

1. Brzmienie komentowanego przepisu ustalone zostało pierwotnie na mocy art. 4 pkt 20 noweli z dnia 20 lutego 2015 r. Jego treść była kon-

sekwencją zmiany dotychczasowego charakteru normatywnego systemu dozoru elektronicznego, który do noweli z dnia 20 lutego 2015 r. stanowił jeden z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności. Po zmianie przepisów, które weszły w życie w dniu 1 lipca 2015 r., dozór elektroniczny należało rozpatrywać przez pryzmat elementu kary samostnej (składał się na treść kary ograniczenia wolności obok obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, obowiązków, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k., potrącenia od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd) i środka karnego orzecanego przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym (art. 34 § 1a pkt 2 i § 1b k.k.) oraz jako postać orzecanego środka zabezpieczającego (art. 93a § 1 pkt 1 k.k.). Przepis art. 43a k.k.w. w § 2 wprowadzał regułę interpretacyjną, zgodnie z którą zawsze wtedy, gdy w przepisach rozdziału VIIa kodeksu karnego wykonawczego jest mowa o karze, przepisy te stosuje się również do środków karnych i zabezpieczających, a gdy jest mowa o skazanym – również do sprawcy, wobec którego orzeczono środek zabezpieczający połączony z dozorem elektronicznym. Jak wskazano w uzasadnieniu noweli z dnia 20 lutego 2015 r., ponieważ zgodnie z zasadą ogólną kary, środki karne i środki zabezpieczające mają być wykonywane na podstawie przepisów niniejszego rozdziału, wprowadzając poszczególne regulacje zrezygnowano z każdorazowego wskazywania, iż przedmiotowe unormowania dotyczą również środków karnych i zabezpieczających. Jedynie przepisy dotyczące sposobu wykonywania kary oraz dozoru stacjonarnego nie mogą mieć zastosowania do środków karnych i zabezpieczających, w związku z czym stało się konieczne wprowadzenie wyjątku od reguły interpretacyjnej wskazanej w art. 43a § 2 k.k.w.

2. Nowela z dnia 11 marca 2016 r. przywraca stosowanie dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności w miejsce wykonywanej obecnie w tym systemie kary ograniczenia wolności. Uchyła ona bowiem art. 34 § 1a pkt 2 oraz art. 35 § 3 k.k. Nowe brzmienie nadano również regulacji normatywnej zawartej w art. 37a k.k.
3. Wprowadzone zmiany w istocie oznaczają powrót do rozwiązań, które przewidziane były w nieobowiązującej już ustawie o wykonywaniu

kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Nadanie nowej treści części wspólnej § 2 komentowanego przepisu stanowi jedynie konsekwencję powrotu do obowiązującego przed dniem 1 lipca 2015 r. modelu stosowania dozoru elektronicznego jako jednego z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, polegającego na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu aparatury monitorującej.

Art. 43c. [Wykonywanie kary ograniczenia wolności, środków karnych i zabezpieczających]

§ 1. Karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego wykonuje się jako dozór stacjonarny. Środki karne i zabezpieczające w systemie dozoru elektronicznego wykonuje się jako dozór zbliżeniowy lub mobilny.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób oraz szczegółowe warunki wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego, w tym zakres niezbędnej dokumentacji, mając na uwadze konieczność zapewnienia kontroli i oceny zachowania osób, wobec których orzeczono te kary, środki karne lub środki zabezpieczające.

Sposób i warunki wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego

Komentowany przepis został dodany do kodeksu karnego wykonawczego w drodze noweli z dnia 20 lutego 2015 r. (art. 4 pkt 20) i obowiązywał od dnia 1 lipca 2015 r. Pierwotnie § 1 precyzował, w jakiej formie dozoru elektronicznego wykonywana jest kara ograniczenia wolności, stanowiąc, iż następuje to w drodze dozoru stacjonarnego. Przepis ten również określał formę dozoru w przypadku środków karnych i zabezpieczających (dozór zbliżeniowy i mobilny). Z uwagi na fakt, iż ustawodawca powrócił do stosowania dozoru stacjonarnego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności, zachodziła

Krzysztof Dąbkiewicz – sędzia Wydziału Karnego Sądu Rejonowego w Toruniu; autor komentarza *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2015*, monografii *Tymczasowe aresztowanie* oraz kilkudziesięciu artykułów i glos z zakresu prawa karnego procesowego, wykonawczego i prawa wykroczeń.

Kodeks karny wykonawczy. Komentarz do nowelizacji 2016 zawiera szczegółową interpretację znacząco znowelizowanych przepisów dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

W publikacji oprócz omówienia zmian wprowadzonych nowelą marcową z 2016 r. przedstawiono zmiany, jakim na przestrzeni lat podlegała ta instytucja prawna, szczególnie w kontekście noweli lipcowej z 2015 r.

Zastosowanie dozoru elektronicznego zapewnia wyższy stopień dolegliwości i kontroli niż dotychczas stosowane środki probacyjne, a zarazem niższy stopień negatywnych konsekwencji wykonania kary niż w przypadku izolacji skazanych.

Omawiana instytucja jest narzędziem elastycznym, tj. pozwala na objęcie skazanego kontrolą w różnej formie i z różnym stopniem dolegliwości. Wprowadzenie tego rodzaju kary do polskiego systemu prawnego było oceniane pozytywnie jako nieizolacyjny sposób wykonania kary pozbawienia wolności.

Książka jest skierowana zarówno do sędziów, prokuratorów, adwokatów, funkcjonariuszy Służby Więziennej, jak i teoretyków w dziedzinie prawa karnego wykonawczego. Pomocna będzie także dla aplikantów.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-264-9054-5

CENA 99 ZŁ (W TYM 5% VAT)